

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งทางด้านอารยธรรมที่เก่าแก่ และด้านจารีตประเพณีที่เคร่งครัด แสดงความเป็นระบบระเบียบเรียบร้อยของสังคมที่มีการกำหนดกฎเกณฑ์การดำรงชีวิตเป็นเครื่องควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม ทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยซึ่งเป็นรากฐานอันสำคัญของความมั่นคงของชาติ การยอมรับในบทบาทและฐานะทางสังคมของแต่ละบุคคลตลอดจนการให้ความสำคัญแก่อำนาจหน้าที่ลำดับชั้นทางสังคม เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สังคมสงบสุข ซึ่งจะต้องมีผู้นำในสังคม มีการดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจของสมาชิกแล้วก็จะนำมาซึ่งความมั่นคงและการมีเสถียรภาพของชาติ การจัดลำดับชั้นในการปกครองของชาติไทยมีมาตั้งแต่สมัยโบราณในบันทึกสมัยสุโขทัยมีการจัดระบบชนชั้นต่างๆ มีการแบ่งอำนาจหน้าที่กันในแต่ละด้านและมีการปกครองโดยพระมหากษัตริย์ ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชพระมหากษัตริย์จะมีอำนาจสูงสุดใช้อำนาจการปกครองแบบพ่อปกครองลูก หลังจากสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชแล้วการปกครองมีแนวโน้มเปลี่ยน พระมหากษัตริย์มีบทบาทเหมือนสมมุติเทพ มีความศักดิ์สิทธิ์ตามแบบลัทธิฮินดู พราหมณ์ มีการแบ่งระบบศักดินาการแบ่งชั้นวรรณะพระมหากษัตริย์มีอำนาจสูงสุดในสมัยนี้ มีอำนาจเหนือกว่าคนทั้งปวง เพื่อการเสริมสร้างพระบรมเชษฐานุภาพสถาบันพระมหากษัตริย์ให้มีสถานะที่แตกต่างออกไป จากคนธรรมดาแล้วจึงมีการใช้รูปแบบการถือปฏิบัติในสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ต่างไป เช่น การใช้คำราชาศัพท์ และตลอดจนพระราชประเพณีที่ถือปฏิบัติ ในพิธีกรรม มีส่วนของความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเพิ่มศักดิ์านุภาพของพระมหากษัตริย์ให้เป็นที่ปรากฏยิ่งขึ้น ทั้งนี้ในสังคมไทยมีความเชื่อเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ

พระราชพิธีต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับพระมหากษัตริย์จึงมีการประกอบพิธีกรรมที่ต่างกันไปกับสามัญชนธรรมดา และองค์ประกอบต่างๆของเครื่องพิธีกรรมก็ต่างกันออกไปอีกทั้งในงานพิธีกรรมสิ่งที่ขาดเสียมิได้ในคติของความเชื่อก็คือเสียงดนตรีพิธีกรรม เพื่อเสริมสร้างความศักดิ์สิทธิ์ ความเป็นมงคล เพื่อให้พิธีกรรมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เครื่องดนตรีชนิดต่างๆ ที่ถูกคัดเลือกและนำมาใช้ในการประกอบพระราชพิธีนั้น ก็เพราะความเชื่อที่ว่าพระมหากษัตริย์เปรียบเสมือนสมมุติเทพ เครื่องดนตรีที่นำมาประกอบพิธีกรรมจึงเป็นเครื่องดนตรีประเภทที่มีเสียงกังวาน เช่น ฆ้องชัย มโหระทึก เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้เกิดความเข้มขลังในพระราชพิธี

เครื่องดนตรีในพระราชพิธีที่นำมาประกอบงานพระราชพิธีในปัจจุบันที่ปรากฏให้พบจำแนกได้ 2 ส่วนได้แก่ เครื่องประโคม เป็นเครื่องดนตรีที่ได้รับอิทธิพลมาจากความเชื่อที่ว่าเป็นเครื่องประกอบขององค์สมเด็จพระอมรินทิศาอมรินทร์ โดยรับแนวคิดมาจากอารยธรรมอินเดีย ซึ่งมักนิยมนำสิ่งเป็นมงคลเข้าประกอบให้เห็นค่าของความศักดิ์สิทธิ์ และมีชื่ออันเป็นมงคล เครื่องดนตรีประเภทนี้นำมาประสมเป็นวงเข้าด้วยกันใช้เป็นเครื่องประโคม เป็นวงประโคมแดรสังข์ และวงประโคมมโหระทึก และเครื่องบรรเลง เป็นเครื่องดนตรีที่ทำให้เกิดเสียงในลักษณะเป็นทำนอง ซึ่งประกอบกันเป็นวงและนำเข้าไปใช้ประกอบในงานพระราชพิธี ได้แก่ วงปี่พาทย์พระราชพิธี วงขับไม้ วงปี่ชวา กลองแขก และวงปี่ไฉน กลองชนะ

(ดนตรีในพระราชพิธีในพระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ภูมิพลอดุลยเดช, 2542 : 133)

เห็นได้จากเครื่องดนตรีที่ถูกนำมาประสมกันเข้าเป็นวงประโคมประกอบพระราชพิธีนั้นถูกนำมาจากความเชื่อ ดังนั้นการรับอิทธิพลการประสมวงเครื่องดนตรีประโคมประกอบพระราชพิธีของพระมหากษัตริย์ในพระราชพิธีของไทย จึงมีการนำเครื่องดนตรีที่ถูกคัดเลือกตามระบบความเชื่อและความเหมาะสมเป็นที่ยอมรับกันตามระบบจารีตประเพณีนำเข้าประกอบด้วยกัน และถือปฏิบัติเป็นเครื่องประกอบการประโคมในงานพระราชพิธีมาตลอด จนกระทั่งเป็นวัฒนธรรมของชาติไทยสืบมาจนถึงปัจจุบัน

ปี่ชวาก็เป็นเครื่องดนตรีชนิดหนึ่ง ที่จัดอยู่ในเครื่องประโคมประเภทบรรเลงที่ได้รับอิทธิพลมาจากความเชื่อ และถูกจัดให้อยู่ในรูปแบบการบรรเลงประโคมในขบวนพยุหยาตราซึ่งประกอบเข้ากับเครื่องดนตรีชนิดอื่น และถูกนำมาจัดระบบวิธีการบรรเลงโดยความสำคัญของแต่ละประเภทของงานพระราชพิธี

ในระบบการสืบทอดรูปแบบการบรรเลงดนตรีประโคมในพระราชพิธีต่างๆ นั้น ก็มีจำกัดอยู่แค่เพียงผู้ที่มีโอกาสได้ปฏิบัติงานพระราชพิธีเท่านั้น ในส่วนของประชาชนชนทั่วไปไม่มีโอกาสที่จะได้รับรู้ได้เข้าใจกับระบบของเครื่องดนตรีประโคมของงานพระราชพิธี แม้จะมีผู้สนใจอยู่เป็นจำนวนมากก็ตาม สืบเนื่องจากระบบการปกครองของประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนทั้งชาติซึ่งแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์แห่งความเป็นชาติไทย ที่ชาวไทยทุกคนให้ความ

สำคัญต่อสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นอย่างยิ่ง องค์ประกอบที่มีเกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ จึงเป็นที่สนใจของประชาชนในชาติไทยเป็นอย่างยิ่งด้วยเช่นกัน

ในการนี้ จึงเห็นความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ อีกทั้งเครื่องดนตรีประกอบการประ โคมในพระราชพิธีเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของวัฒนธรรมของชาติไทย จึงมีแรงบันดาลใจให้ศึกษาบทบาทและหน้าที่ของปี่ชวา ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่ประกอบอยู่ในการบรรเลงประ โคม ในขั้นตอนต่างๆ ของงานพระราชพิธี อีกทั้งยังเป็นส่วนช่วยให้ได้รับการอนุรักษ์ เผยแพร่ประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามให้คงอยู่คู่ชาติไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของปี่ชวา ที่มีบทบาทในงานพระราชพิธี
2. เพื่อศึกษาสภาพการสืบทอดของปี่ชวาในงานพระราชพิธี
3. เพื่อศึกษาบทบาทและหน้าที่ของปี่ชวาในงานพระราชพิธี

ขอบเขตของการวิจัย

1. ความเป็นมาของปี่ชวาที่มีบทบาทในงานพระราชพิธี

ผู้วิจัยจะทำการสืบค้นข้อมูลของงานพระราชพิธี ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงการที่ปี่ชวาเข้ามามี ส่วนร่วมในงานพระราชพิธี จนเป็นประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกระทั่งปัจจุบัน ในการสืบค้นข้อมูลผู้วิจัยจะแบ่งออกเป็น

1. ข้อมูลความเป็นมาและส่วนที่เกี่ยวข้องกับปี่ชวา
2. งานพระราชพิธีต่างๆ ที่มีดนตรีบรรเลงประกอบการประ โคม

2. การสืบทอดปี่ชวาในงานพระราชพิธี

การศึกษาข้อมูลในการสืบทอดตลอดจนเรื่องของเพลงต่างๆ ที่มีการนำปี่ชวาเข้าไปใช้ ในการบรรเลงดนตรีประ โคมในงานพระราชพิธี เพื่ออธิบายถึงสภาพการสืบทอดของปี่ชวาในงาน พระราชพิธีในปัจจุบัน ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น

1. การสืบทอดบทเพลงที่ใช้ในงานพระราชพิธี
2. การสืบทอดผู้เป่าปี่ชวาในงานพระราชพิธี

3. บทบาทและหน้าที่ของปี่ชวาในงานพระราชพิธีของไทย

คำว่าบทบาท พจนานุกรมฉบับไทย ฉบับ พ.ศ.2539 กล่าวไว้ว่า บทบาท คือการทำตาม หน้าที่ที่กำหนดไว้ และคำว่าหน้าที่ คือกิจที่จะต้องทำด้วยความรับผิดชอบ (พจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน , 2539:45)

ในที่นี้ผู้วิจัยศึกษาถึงบทบาทและหน้าที่ของปี่ชวาในงานพระราชพิธี โดยผู้วิจัยได้ทำการเลือกกรณีศึกษาเฉพาะพระราชพิธีที่มีปี่ชวาเข้าประกอบการประ โคมในงานพระราชพิธี

วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการดำเนินการวิจัยไว้เป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาความเป็นมาของปี่ชวาในงานพระราชพิธี

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาสภาพการสืบทอดปี่ชวาในงานพระราชพิธี

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาบทบาทและหน้าที่ของปี่ชวาในงานพระราชพิธี

ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาความเป็นมาของปี่ชวาในงานพระราชพิธี

ความเป็นมาของปี่ชวาในงานพระราชพิธีผู้วิจัยได้ดำเนินการสืบค้นข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ทางวิชาการด้านงานพระราชพิธี และประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับปี่ชวาในงานพระราชพิธี ซึ่งรวมถึง การสัมภาษณ์ข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านงานพระราชพิธี และงานดนตรีประ โคมที่เกี่ยวข้องกับ ปี่ชวาโดยตรง ซึ่งปัจจุบันผู้วิจัยได้ปฏิบัติงานใน กองพระราชพิธี สำนักพระราชวังซึ่งทำให้ได้มี โอกาสทำการสืบค้นข้อมูลจากงานเครื่องประ โคมได้โดยตรง

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาสภาพการสืบทอดปี่ชวาในงานพระราชพิธี

ผู้วิจัยทำการศึกษาข้อมูลของการสืบทอดปี่ชวาในงานพระราชพิธีที่มีดนตรีบรรเลงประกอบ ในปัจจุบัน โดยการสัมภาษณ์ข้อมูลต่างๆ จากเจ้าหน้าที่งานพระราชพิธีที่เกี่ยวข้องกับการประ โคม ดนตรีโดยตรง ตลอดจนศึกษาเรื่องรูปแบบของบทเพลง และขั้นตอนต่างๆ ที่นำปี่ชวาเข้าไปประกอบ อยู่ในงานพระราชพิธี

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาบทบาทและหน้าที่ของปี่ชวาในงานพระราชพิธี

บทบาทและหน้าที่ของปี่ชวาในงานพระราชพิธีไทยนั้น ผู้วิจัยนำข้อมูลของคนตรีบรรเลง ประ โคมที่ใช้ประกอบในขั้นตอนต่างๆของงานพระราชพิธีมาศึกษา โดยผู้วิจัยเลือกศึกษาเฉพาะงาน พระราชพิธีที่มีปี่ชวาเข้าประกอบอยู่ในการบรรเลงประ โคม ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากประสบการณ์ ตรงโดยที่ปัจจุบันผู้วิจัยเป็นเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานราชการอยู่ในงานพระราชพิธี สังกัดกองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง รวมทั้งยังเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์จากหัวหน้างานเครื่องสูงและกลองชนะ และ เก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปี่ชวาจากผู้ชำนาญการด้านดนตรีไทยที่มีความรู้ความสามารถทางด้านปี่ชวา อีกทางหนึ่งด้วย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบความเป็นมาของปี่ชวาที่เข้ามามีบทบาทต่องานพระราชพิธีซึ่งเกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์อันสำคัญของประเทศไทยจนถือเป็นธรรมเนียมประเพณีสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน
2. ทราบสถานภาพของการสืบทอดปี่ชวาในงานพระราชพิธี
3. ทราบบทบาทและหน้าที่ของปี่ชวา ที่ถือปฏิบัติอยู่ในงานเครื่องประกอบของงานพระราชพิธี

คำสำคัญ พระราชพิธี

คำว่า ราช ตามพจนานุกรมไทย พ.ศ.2539 ให้ความหมายว่า หมายถึงพระเจ้าแผ่นดิน คำนี้มักใช้ประกอบกับคำอื่น , ถ้าเป็นคำเดียวมักใช้คำว่า ราชา และคำว่า พิธี ให้ความหมายว่า งานที่จัดขึ้นตามลัทธิหรือความเชื่อถือตามขนบธรรมเนียมประเพณีเพื่อความเข้มแข็งหรือความเป็นสิริมงคลเป็นต้น เช่น พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พิธีมงคลสมรส พิธีประสาทปริญญา แบบอย่าง , ธรรมเนียม

(พจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน , 2539:78)

“พระราชพิธี” ตามความหมายของคำข้างต้นนี้จึงหมายถึง งานของพระเจ้าแผ่นดินที่จัดขึ้นตามลัทธิหรือความเชื่อถือตามขนบธรรมเนียมประเพณีเพื่อความเข้มแข็งหรือความเป็นสิริมงคล

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย